

VÅNGA KYRKOGRÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

*Vånga församling
Norrköpings kommun
Linköpings stift
Östergötlands län
2006*

ÖSTERGÖTLANDS LÄNSMUSEUM

Raoul Wallenbergs plats • Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013-23 03 00 • Fax 013-14 05 62
info@ostergotlandslansmuseum.se • www.ostergotlandslansmuseum.se

VÅNGA KYRKOGRÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

Vånga församling

Norrköpings kommun

Linköpings stift

Östergötlands län

Innehåll

Inledning	2
Bakgrund	2
Syfte	2
Kulturminneslagen och begravningslagen	2
Kulturhistorisk bedömning	3
Inventeringens uppläggning och rapport	3
Översiktskarta	4
Vånga kyrkogård	4
Kyrkogårdens omgivning	4
Vånga kyrka	4
Kyrkogårdens historik	5
Översiktlig beskrivning av vegetation m.m. – karta	8
Beskrivning av kyrkogården	10
Beskrivning av enskilda kvarter	15
Kvarter 1	15
Kvarter 2	17
Kvarter 3	20
Kvarter 4	22
Kvarter 5	25
Beskrivning av den gamla kyrkogården	28
Källor	35
Exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse	36
Förklaring till exempellistan	36
Utvärderingskarta	37
Bilagor	
Exempellista	
Fotografier	

INLEDNING

Bakgrund

Ur kulturhistorisk synpunkt är kyrkogårdar och begravningsplatser bärare av en stor mängd information och de här platserna ger anledning till frågor av olika slag. Vad är typiskt för våra kyrkogårdar när det gäller vegetation, omgärdningar, gångar, gravvårdar m.m. och finns det några regionala skillnader? Vad har varit gängse bruk under olika tider och vad kan vi få för historisk information bara av att gå på en kyrkogård? Med utgångspunkt i behovet av att förbättra kunskapen om våra kyrkogårdar och begravningsplatser genomförs en stiftsövergripande kulturhistorisk inventering.

På uppdrag av Linköpings stift utför Östergötlands länsmuseum inventeringen av kyrkogårdar/begravningsplatser inom den del av stiftet som ligger inom Östergötlands län. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och påbörjades under år 2002. Projektet beräknas vara avslutat vid utgången av år 2006. Inventeringen berör de till Svenska kyrkan hörande kyrkogårdarna/begravningsplatserna som omfattas av kulturminneslagen. Lagen gäller de begravningsplatser som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet. Denna rapport utgör en delrapport i inventeringen vars resultat kommer att sammanställas och analyseras i en stiftsövergripande rapport.

Syfte

De stiftsövergripande inventeringarnas syfte är:

- att lyfta fram och öka förståelsen för kyrkogårdarnas och begravningsplatsernas kulturvärden och att främja kontakterna mellan kyrkan och kulturmiljövården
- att ge ett underlag för församlingarnas/samfälligheternas planering och förvaltning av kyrkogårdarna/begravningsplatserna och ett underlag för vård- och underhållsplaner
- att sammanställa ett enhetligt och tillgängligt kunskapsunderlag med beskrivning av och historik för den enskilda kyrkogården/begravningsplatsen samt en bedömning av de kulturhistoriska värdena. Inventeringen blir samtidigt en samlad dokumentation och överblick av kyrkogårdar/begravningsplatser i stiftet från 2000-talets första decennium.
- att ge ett underlag för handläggning av kyrkoantikvariska ärenden och för bedömning av var det är särskilt viktigt att stödja insatser med kyrkoantikvarisk ersättning.

Kulturminneslagen och begravningslagen

Enligt Lag om kulturminnen m.m. (SFS 1988:950) skall Svenska kyrkans *kyrkobyggnader*, *kyrkotomter* och *begravningsplatser* vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. Tillstånd måste sökas hos länsstyrelsen för att göra väsentliga förändringar på kyrkogården. (Se vidare i bilaga om Kulturminneslagen.) Begravningslagen (SFS 1990:1144) säger att en gravvård ägs av den som betalar gravrättsavgiften. När gravrätten upphör har ägaren rätt till gravvården. Om gravrättsinnehavaren inte vill gör anspråk på gravvården inom 6 månader tillfaller gravvården upplåtaren, alltså församlingen. Vidare säger lagen: "Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av annat skäl bör bevaras för framtiden, skall upplåtaren om möjligt lämna kvar den på platsen. Om

gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, skall den återställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats”.

Kulturhistorisk bedömning

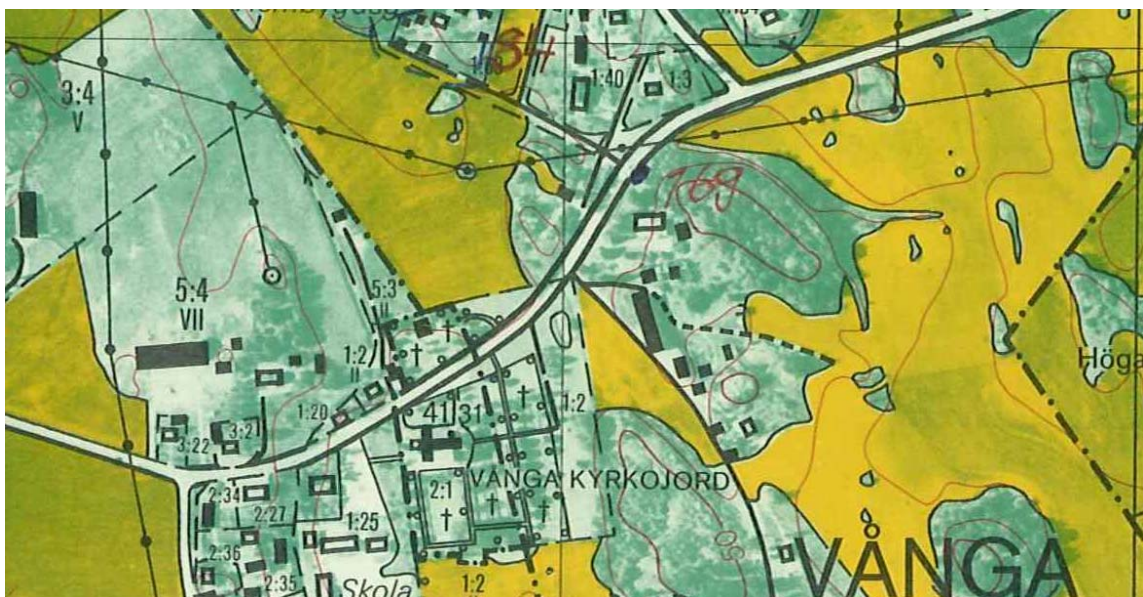
Alla gravvårdar bär på sin historia och kan berätta om en person, om en familj, om stilhistoria och om begravningsstraditioner. I rapporten anges exempel på typer av gravvårdar som utifrån olika grunder bedöms som kulturhistoriskt värdefulla. Generellt gäller att ålderdomliga gravvårdar från tiden fram till 1850 bör föras in i kyrkans inventarieförteckning. Detta gäller även gravstaket och gravvårdar i gjutjärn och smidesjärn liksom äldre vårdar av trä. Många andra gravstenar har också ett kulturhistoriskt värde som kan kopplas till gravvårdens utförande, t ex material och konstnärlig utformning eller ett lokal/personhistoriskt värde. Inventeringen omfattar i första hand enbart gravvårdar ute på kyrkogården. I flera kyrkor finns det dock gravvårdar som förvaras i kyrkan eller i lokal i anslutning till kyrkan. Ofta har dessa ett stort kulturhistoriskt värde och bör tas med i kyrkans inventarieförteckning.

Den kulturhistoriska bedömningen görs utifrån principer som tagits fram av och fortlöpande diskuteras med representanter för Linköpings stift, länsstyrelserna i Kalmar, Östergötland och Jönköping samt läns museerna i Jönköpings och Kalmar län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till dels varje enskild kyrkogårds egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och i övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning och rapport

Rapporten består av en historik över kyrkogården samt en beskrivning i ord och bild av kyrkogården som helhet och de olika kvarteren/områdena. En kulturhistorisk bedömning görs av varje kvarter/område samt över kyrkogården i dess helhet. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gåtts igenom har främst varit läns museets topografiska arkiv och Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur däribland hembygds litteratur. I viss mån har lantmäteriets handlingar och kartor nyttjats. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens utveckling. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav ett antal bilder presenteras i rapporten. Delar av inventeringsmaterialet görs tillgängligt via Kulturmiljövårdens bebyggelseregister, ett informationssystem som förvaltas av Riksantikvarieämbetet (www.raa.se).

Fältarbete har utförts av antikvarie Olle Hörfors och rapport av Jeannette Kreutz Östergötlands läns museum 2006. Rapporten finns tillgänglig på Linköpings stift, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Östergötlands läns museum samt på respektive kyrklig samfällighet.

Utsnitt ur ekonomiska kartans blad 086 90 Vånga, utgiven 1981. Både den gamla och den nya kyrkogården syns på bilden. En väg skiljer dem åt.

VÅNGA KYRKOJORD

Kyrkogården är belägen söder om landsvägen och den gamla kyrkogården. Formen på kyrkogården är i stort sett kvadratisk. Kyrkan ligger i det nordvästra hörnet. Det finns endast gravvårdar på den södra och den östra sidan av kyrkan.

Kyrkogårdens omgivning

Kyrkan är belägen i Balderum, som på 1900-talet har utvecklats från kyrkby till en mindre tätort med skola, församlingshem och sparbank. Kyrkan är belägen i en korsning med vägar från Grensholm, Boberg och Skärblacka. Väster om kyrkan låg fram till 1950-talet den gamla kyrkskolan från 1880-talet. Den ersattes 1956 en centralskola, en tvåvåningslänga i gult tegel som ännu är i bruk som skola. Intill ligger den gamla lärarbostaden från 1927, en reveterad gul spritputsad tvåvåningsbyggnad med vita hörnkedjor och valmat sadeltak. Som en pendang till denna ligger en närmast identisk byggnad från 1928 som inrymde socknens sparbank fram till 1980-talets mitt. På en kulle nordöst om kyrkan ligger den f.d. prästgården byggd på 1860-talet i en våning med reveterad timmerstomme.

Vånga kyrka

Vånga är en medeltida socken och finns omnämnd som Wanga 1393. Under äldre medeltid, troligen 1200-tal, byggdes en stenkyrka helgad åt Sankt Olof. Kyrkan tillbyggdes senare med ett större kor, en sakristia jämte ytterligare en tillbyggnad i norr. Under senare delen av 1800-talet lämnades kyrkan att förfalla och revs slutligen med undantag av sakristian som bevarades som gravkapell. Åren 1862-64 byggdes en ny kyrka söder om den gamla, uppförd i nygotik efter ritningar upprättade av arkitekten Fredrik Wilhelm Scholander. En brand 1959 lämnade bara murarna kvar och arkitekten Erik Lundberg fick i uppdrag att återuppbygga kyrkan. Exteriören och planlösningen bevarades medan kyrkorummet fick en ny modern gestaltning med en färgsättning och inredning som är starkt präglad av Lundberg.

En fullständig beskrivning och historik av kyrkan redovisas i separat rapport från utförd kyrkoinventering.

*På detta äldre vykort från okänt år, syns både den nya och den gamla kyrkan.
Foto ur Östergötlands läns museums samlingar.*

Kyrkogårdens historik

På en geometrisk ägomätning från 1698 redovisas den äldre kyrkan tydligt, en klockstapel står sydväst om kyrkan, det finns dock inte någon omgärdning som visar kyrkogårdens utbredning. På norra sidan av kyrkan fanns sakristian, under slutet av 1600-talet fanns också en mycket rymlig s.k. "nykyrka". Mellan dessa båda tillbyggnader fanns en smal gång, den s.k. "gastmugan". Här förvarades de som inte fick jordfästas i vigd jord. Framme vid altaret fanns det större gravhällar med inskriptioner, några finns idag kvar vid gamla kyrkmuren. Under dessa hällar skall enligt traditionen de sju personerna som överlevde digerdöden vara begravda, berättar skräddaren Karl Wiberg för Norrköpings Tidning år 1970.

På häradsekonomiska kartan från 1868-77 redovisas den nya kyrkogårdens utbredning, främst i söder. Delar av den äldre kyrkans murar har visat sig ha kommit till användning vid byggandet av ålderdomshemmet i Vånga, som byggdes vid förra seklets början. Dessutom har man hittat gravstenar som fyllning i golvet i gamla skolan i Vånga.

Kyrkogården sedd från söder 1935.

Under 1920-talet hade den nya begravningsplatsen vid den nya kyrkan blivit för liten. Man beslöt då att återuppta användningen av den gamla kyrkogården. Under 1930-talet renoveras den gamla sakristian för att bli gravkapell och en likkällare byggdes under kapellet. Under denna period utvidgas även den nya kyrkogården. Den östra delen som tidigare varit sankmark fylldes ut som nödhjälsarbete år 1928. På fotografiet ovan från 1935 syns kyrkogårdens utbredning i söder, kyrkogården omgärdades av en tät trädkrans. I kyrkogårdens yttre kanter ligger grusgravvårdar omgärdade av låga häckar. Kyrkogårdens centrala del är gräsbeväxt och gravvårdarna är till synes av en mer allmän karaktär. Ytterligare ett fotografi från 1945 visar gravkapellet och den till synes nyanlagda kyrkogården på den gamla kyrkogården, stora grusgravvårdar omgärdade av låga häckar. De ekonomiska kartorna från 1943 och 1981 visar att kyrkogården någon gång där emellan utvidgats åt öster.

I kyrkogårdens östra del finns två äldre timrade byggnader. Den ena byggnaden har utgjort den gamla kyrkans vapenhus byggt 1728 på sydsidan och flyttad till västgaveln 1781. År 1876 såldes det till ett torp, där det användes som vedbod, men 1952 flyttades det tillbaka till kyrkogården. Det är en låg, faluröd timrad byggnad med spåntäckt åstak på torpargrund. Intill ligger prästgårdens tiondebod som flyttades från prästens ägor till kyrkogården 1988. Det är en faluröd timrad byggnad i två våningar på stengrund under tegeltäckt sadeltak.

Tidigare låg bårhus vid den gamla kyrkogården. Fotot är från 1945. Dessa byggnader finns inte längre kvar.

Kyrkan omges av en kyrkogård med trädkrans samt stenmurar av granit i norr och i övrigt hagtornshäckar. Huvudingången ligger i väster men ingångar finns även i norr. Det finns två svarta smidesjärngrindar från 1800-talet och två svarta stålgrindar från 1900-talet.

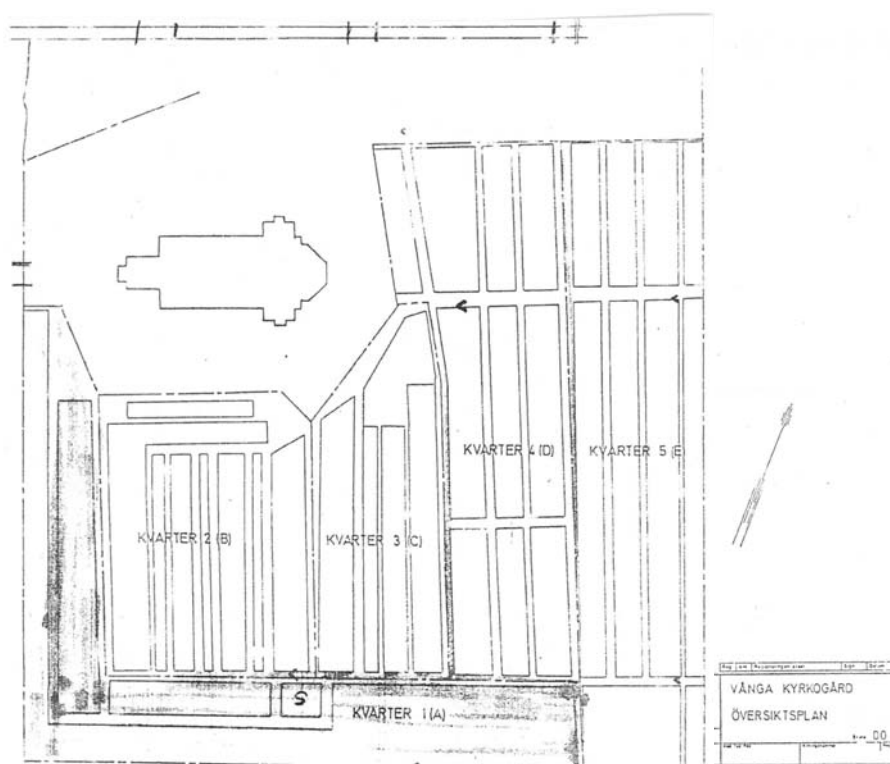
På andra sidan vägen ligger den gamla kyrkogården med ett fåtal gravar samt ett kapell. Då den nya kyrkogården inte var tillräckligt stor togs den gamla kyrkogården åter i bruk på 1920-talet. En kallmurad stenmur samt en syrenhäck omger kyrkogården. En vitputsad stiglucka med spåntak utgör kyrkogårdens huvudingång i söder och är försedd med en svart smidesgrind från 1800-talets andra hälft. Det finns även en grindöppning i öster. Kapellet utgörs av den gamla kyrkans sakristia som sparades vid rivningen, och den södra muren utgör en rest av kyrkans norra kormur från 1400-talet.

Flygfoto över kyrkan med omgivning 1964.

Vånga gamla kyrka, nuvarande kapell. Vänstra bilden från okänt år, högra bilden från 1945.

Vånga nya kyrkogård. Den västra och den södra sidan omgärdas av en häck och nio lövträd. Utmed den östra sidan finns nio unga björkar samt ett vitt trästaket. Slutligen utmed den norra sidan sträcker sig en mur samt en trädkrans om tolv lindar.

På nästa sida och följande sidor följer kartor för de enskilda kvarteren på den nya kyrkogården med vegetation markerad. Observera att kartorna dock inte är fullständiga då det förekommer träd och buskar som ej finns markerade. Kartorna nedan är inte alltid orienterade med norr uppåt. För närmare orientering av kvarteren se kartskissen ovan.

2 (B)

GRUS GRÄNS

105	106	107	108	109	110	111	112	113	114	115	116	117	118	119	120	121	122	123	124	125	126	127	128	129	130	131	132	133	134	135	136	137	138	139	140	141	142	143	144	145	146	147	148	149	150	151	152
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----

Kv. 1, den västra sidan.

4 lindor på vardera sidan om gränsen greve Spens grav

2 (B) 2, 3 (C) 3, 4 (D)

152	153	154	155	156	157	158	159	160	161		162	163	164	165	166	167	168	169	170	171	172	173	174	175	176	177	178	179	180	181	182	183	184	185	186	187	188	189	190	191	192	193	194	195	196	197	198	199	200	201	202	203	204	205	206	207	208	209	210	211	212	213	214	215	216	217	218	219	220	221	222
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	--	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

5 (E)

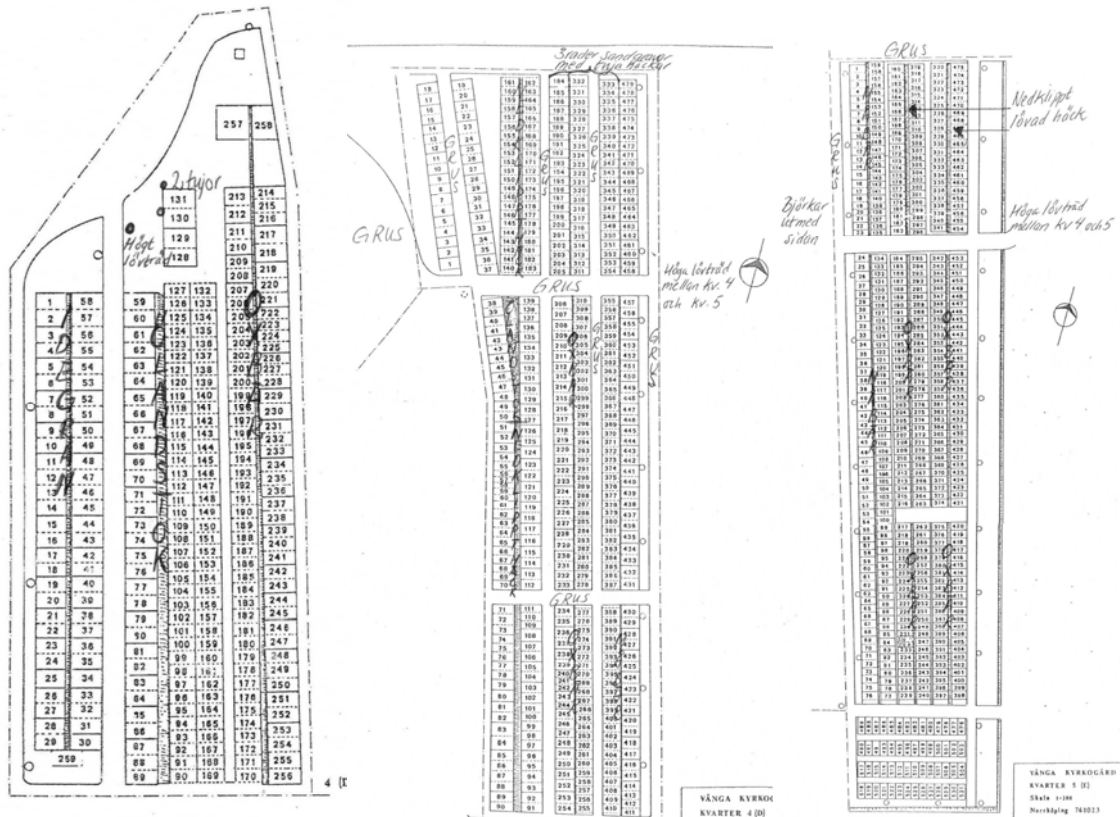
Kv. 1A, den södra sidan.

GRUS

105-106-107-108-109-110-111-112-113-114-115-116-117-118-119-120-121-122-123-124-125-126-127-128-129-130-131-132-133-134-135-136-137-138-139-140-141-142-143-144-145-146-147-148-149-150-151-152-153-154-155-156-157-158-159-160-161-162-163-164-165-166-167-168-169-170-171-172-173-174-175-176-177-178-179-180-181-182-183-184-185-186-187-188-189-190-191-192-193-194-195-196-197-198-199-200-201-202-203-204-205-206-207-208-209-210-211-212-213-214-215-216-217-218-219-220-221-222

20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78
----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----

Kv. 2.

Kv. 3, 4 och 5.

BESKRIVNING AV KYRKOGÅRDEN

Kyrkogården består av fem kvarter, 1-5 och är belägen söder om landsvägen och den gamla kyrkogården. Denna kyrkogård beskrivs för sig längre fram i rapporten.

Kyrkogårdens form är relativt kvadratisk. Kyrkan ligger i kyrkogårdens nordvästra hörn. Det finns gravvårdar på kyrkans södra och östra sida.

Allmän karaktär

Rygghäckarna på kyrkogården skapar en strikt karaktär. I kvarter 4 finns ett stort system av sandtäckta gravar omgärdade av tujahäckar.

Sandtäckta gravar omgärdade av tujahäckar i kvarter 4.

Omgärdning

Väster: hagtornshäck, 1 m hög. Sex uppväxta träd mot norr och tre lägre träd mot söder.

Öster: vitt, smalt trästaket, grusgång. Nio björkar framför staketet.

Norr: kallmurad halvmur av kluven sten, 1 m hög, ca 1,5 x 0,6 m stora stenar. Muren är lagd i två varv. I muren sitter flera bindringar för hästar kvar. Innanför muren går gräsmattan upp mot muren. Tolv nysatta lindar i trädkrans.

Söder: hagtornshäck, 1 m hög. Nio höga lindar i trädkrans.

Den norra muren samt till höger, innanför den norra muren. Den västra sidan med dess häckomgärdning skymtar längst in i den högra bilden.

Den mittersta av de tre grindarna på den norra sidan. Till vänster syns den gamla kyrkogården. Längs den norra sidan finns tolv nysatta lindar i trädkrans.

Huvudgrinden på den norra sidan.

Ingångar

I väster finns en ingång från parkeringen med en enkelgrind i järnsmide mellan fyrsidiga granitstolpar. Grinden är ornerad med gotiska bågar och kors. I norr finns tre ingångar. Den västligaste och den mellersta av dessa har likadana grindar i gjutjärn. Breda spjälor med uttag i bildar kors på grinden. Grindarna har smala grindstolpar av järn. Den östligaste grinden är en pargrind i järnsmide, ornerad med gotiska bågar och kors mellan fyrsidiga granitstolpar. Denna grind används inte. Slutligen finns ett avstånd mellan kyrkogårdsmuren i norr och staketet i öster där en grusväg går in på kyrkogården. Från grusvägen i öster leder en grusgång in på kyrkogården. I sydöstra hörnet finns en öppning i häcken ut mot en trädplantering.

Vegetation

Det finns en trädkrans runt hela kyrkogården samt hagtornshäck på den västra och södra sidan. Rygghäckar inne på kyrkogården av idegran, oxbär, ölandstok, måbär samt nedklippta bladhäckar i kvarter 4 och 5. I kvarter 4 finns dessutom ett system av sandtäckta gravar som omgärdas av häckar av tuja. Inne på kyrkogården finns mellan kvarter 4 och 5 en allé av höga lövträd. Vid den järnsmidesomgärdade graven över släkten Spens står fyra höga lindar i varje väderstreck.

Exempel på rygghäckar i kv. 4 och 5. Mellan dessa kvarter finns en allé av höga lövträd.

Rygghäckar i kvarter 2. Den yttre häckomgårdningen syns även i bakgrunden.

Gångsystem

Över hela kyrkogården finns system av grusgångar inom alla kvarter. För närmare sträckning, se respektive kvarters vegetationskarta.

Gravvårdstyper

Det finns många olika sorters gravvårdar på Vånga kyrkogård. I kv. 1 finns ett flertal äldre gravvårdar från 1800-talet. Dessa utgörs av bland annat tre kors i järn, varav ett av dem är tillverkat av järnvägsräls och rest till minne av en banvakt. Det finns också gravvårdar i kalksten i kv. 1. I detta kvarter finns även den enda omgärdade graven med gjutjärnstaket. Den är till minne av släkten Spens på Grensholm. I kv. 2 finns till större delen moderna vårdar, kvarteret används även för urngravar. Det finns dock ett par äldre linjevårdar kvar. Systemet med linjevårdar växte fram i slutet av 1700-talet och innebar att begravingarna skedde på linje varefter dödsfallen inträffade. På så vis kunde äkta makar och andra familjemedlemmar komma att begravas långt ifrån varandra. Från början innebar systemet troligen inte någon direkt statusskillnad men kom under 1800-talet att övergå till att bli en begravningsform för dem som inte kunde eller ville betala för en gravläggning. Systemet upphörde 1964 varefter flertalet linjevårdar togs bort. Även i kv. 3 och 4 finns ett antal linjevårdar bevarade. I kv. 4 finns ett större system av sandtäckta gravar, omgärdade med tujahäckar. Detta system sträcker sig över tre gravrader och delar in området i små fack.

I alla kvarter förekommer titlar på gravvårdarna. Den vanligaste titeln är hemmansägaren. Det finns ålderdomliga titlar som kopparslagaren, bygdespelmannen gästgivaren, smidesmästaren, skomakaren, häradsdomare. Det finns ett flertal exempel på kyrkliga titlar som hederskyrkvärden, komministern, kyrkoherden, kyrkovärden, kontraktsprost, kyrkväktare, kyrkovaktmästaren, kantor.

Två äldre gjutjärnskors i kv. 1 samt en s.k. bautasten i kv. 1.

Minneslund

Minneslund finns på den gamla kyrkogården.

Byggnader

I kyrkogårdens östra del finns två äldre timrade byggnader. Den ena byggnaden har utgjort den gamla kyrkans vapenhus byggt 1728 på sydsidan och flyttad till västgaveln 1781. År 1876 såldes det till ett torp, där det brukades som vedbod, men flyttades tillbaka till kyrkogården 1952. Det är en låg, faluröd timrad byggnad med spåntäckt åstak på torpargrund. Intill ligger prästgårdens tiondebod som flyttades från prästens ägor till kyrkogården 1988. Det är en faluröd timrad byggnad i två våningar på stengrund under tegeltäckt sadeltak.

Den gamla kyrkans vapenhus samt sockenmagasinet.

Övrigt

-

Kulturhistorisk bedömning

Vånga kyrka och dess två kyrkogårdar med murar, grindar, trädkrans och gravkapell utgör en väl sammanhållen miljö med mycket höga kulturhistoriska värden.

Gravkapellet är den medeltida kyrkans sakristia. Kyrkan förföll alltmer under 1800-talet och revs slutligen så när som på sakristian. Åren 1862-64 byggdes en ny kyrka söder om den gamla. När den nya kyrkogården på 1920-talet blivit för liten, togs beslut på att den gamla kyrkogården åter skulle tas i bruk. Denna har kvar sin äldre prägel. Den gamla kyrkans vapenhus samt sockenmagasinet står bevarat och har mycket höga kulturhistoriska värden.

Det finns en trädkrans runt hela kyrkogården samt hagtornshäck på den västra och södra sidan. Vid den järnsmidesomgärdade graven över släkten Spens står fyra höga lindar i varje väderstreck. Inne på kyrkogården finns mellan kvarter 4 och 5 en allé av höga lövträd. Den äldre traditionen med träd på kyrkogården är kulturhistoriskt värdefull. Höga träd inne på kyrkogårdar minner om ett parkideal som vuxit fram och utvecklats på kyrkogårdarna sedan slutet av 1700-talet. Rygghäckarna på kyrkogården skapar en strikt karaktär. I kvarter 4 finns ett stort system av sandtäckta gravar omgärdade av tujahäckar.

Samtliga grindar på de båda kyrkogårdarna är av hög kvalitet och har ett högt värde tillsammans med stenmurarna.

Enskilda gravvårdar har ett mycket högt kulturhistoriskt värde. Det gäller ålderdomliga gravvårdar, gravvårdar med person eller lokalhistoriskt intresse, eller gravvårdar av en speciell typ eller hantverksmässigt utförande. I kv. 1 finns ett flertal äldre gravvårdar från 1800-talet. Dessa utgörs av bland annat tre kors i järn, varav ett av dem är tillverkat av järnvägsräls och rest till minne av en banvakt. Det finns också gravvårdar i kalksten i kv. 1. I detta kvarter finns även den enda omgärdade graven med gjutjärnstaket. Den är till minne av släkten Spens på Grensholm. I kv. 2 finns ett par äldre linjevårdar kvar. Systemet med linjevårdar växte fram i slutet av 1700-talet och innebar att begravingarna skedde på linje varefter dödsfallen inträffade. På så vis kunde äkta makar och andra familjemedlemmar komma att begravas långt ifrån varandra. Från början innebar systemet troligen inte någon direkt statusskillnad men kom under 1800-talet att övergå till att bli en begravningsform för dem som inte kunde eller ville betala för en gravläggning. Systemet upphörde 1964 varefter flertalet linjevårdar togs bort. Även i kv. 3 och 4 finns ett antal linjevårdar bevarade. I kv. 4 finns ett större system av sandtäckta gravar, omgärdade med tujahäckar. Detta system sträcker sig över tre gravrader och delar in området i små fack. Detta stora parti sandtäckta gravar har ett mycket högt värde. Sand/grustäckta gravar verkar ha blivit vanligt från 1920-talet och förekommer som här ofta tillsammans med häckar.

Vidare har strukturen på kyrkogårdarna med dess gångar och häcksystem ett kulturhistoriskt värde. I många fall är gångarnas sträckning ursprunglig.

BESKRIVNING AV ENSKILDA KVARTER

Kvarter 1

Kvarteret utgör kyrkogårdens västra och södra utkant och består av en rad gravar utmed kyrkogårdens omgärdning och två gravrader innanför denna.

Allmän karaktär

Kvarteret utgör ett gammalt köpegravskvarter och domineras av höga och smala vårdar. Flera äldre vårdar är bevarade. Tidigare häcksystem är borttagna utom i den västra delen. Den södra delen domineras helt av den stora grustäckta stenramsgraven över greve Spens på Grensholm. Denna omgärdas av ett gjutjärnsstaket och en trädkrans av fyra höga lindar i varje väderstreck. Runt graven sträcker sig en kvadratisk grusgång och till den leder en grusgång och en allé från kyrkans södra ingång.

Ingångar

Kvarteret ansluter till den västra ingången och öppningen i häcken i sydöst.

Vegetation

I den inre västra delen växer en rygghäck i nord-sydlig riktning. Den har klippts ned helt men utgörs av en bladhäck. Kring greve Spens grav finns fyra höga lindar i varje väderstreck.

Gångsystem

Runt hela kvarteret, innanför den yttersta raden av gravar löper en grusgång av naturgrus. Genom mitten av kvarteret, genom två öppningar i häcksystemet löper en liknande grusgång. Längst i norr, i gränsen mellan kvarteret och kyrkan, respektive gränsen mot kv. 2, är grusgången extra bred. Inne i kvarteret i öst-västlig riktning löper en gång av delvis övervuxna kalkstensplattor.

Gravvårdstyper

I kvarteret finns ett flertal äldre gravvårdar. Det är i detta kvarter som de äldsta gravvårdarna från 1800-talet finns. Exempelvis finns det ett par kors av järn vilket ett är unikt, då det är tillverkat av järnvägsräls och passande nog rest till minne av en banvakt. Den största graven på kyrkogården finns också här. Det är en grustäckt, gjutjärnsomgärdad grav över greve Spens med familj.

Ett flertal av vårdarna i kvarteret bär intressanta titelinskriftioner. Det finns titlar så som kopparslagaren, hemmansägaren, vilket är den vanligaste titeln, bygdespelmannen, majoren, gästgivaren, köpman. Det finns också tre exempel på kvinnliga titlar, änkan, barnmorskan och hushållslärarinnan. Ett enkelt träkors finns också vilket inte är så vanligt längre som det tidigare var. Detta står till minne över troligtvis en mor med sitt barn som dog 1918 respektive 1911. Korset är dock inte så gammalt utan har bytts ut under årens lopp i och med att träkors inte är så beständiga.

Gjutjärnsomgärdad grusgrav till minne av släkten Spens.

Exempel på tre kulturhistoriskt intressanta gravvårdar i kv. 1. Till vänster ett kors tillverkat av järnvägsräls, rest till minne av en banvakt. I mitten samt till höger två exempel på gravvårdar resta till minne av två hemmansägare med familj. Dessa gravvårdstyper var vanliga under första halvan av 1900-talet.

Byggnader

-

Övrigt

-

Kulturhistorisk bedömning

Kvarter 1 har många kulturhistoriska värden ur flera olika aspekter. Detta var ursprungligen ett köpegravskvarter och innehåller flera äldre, större gravanläggningar. Den södra delen domineras helt av den stora grustäckta stenramsgraven över greve Spens på Grensholm. Denna omgärdas av ett gjutjärnsstaket och en trädkrans av fyra höga lindar i varje väderstreck. Runt graven sträcker sig en kvadratisk grusgång och till den leder en grusgång och en allé från kyrkans södra ingång.

De äldsta gravvårdarna från 1800-talet finns i kv. 1. Det finns t.ex. äldre järnkors, varav ett är ett ovanligt kors tillverkat av järnvägsräls. Det är passande nog rest till minne av en banvakt. Flera av vårdarna bär någon titel som bl.a. kopparslagaren, hemmansägaren, vilket är den vanligaste titeln, bygdespelmannen, majoren, gästgivaren, köpman. Det finns också tre exempel på kvinnliga titlar, änkan, barnmorskan och hushållslärarinnan.

Kvarter 2

Kvarteret utgör den inre, västra delen av kyrkogården och består av en kvadratisk gräsmatta omgiven av grusgångar.

Allmän karaktär

Kvarteret är för närvarande under omvandling. Tidigare har här funnits större familjegravar i kvarterets utkant och en öppen gräsmatta med allmänna gravar inne i kvarterets mitt. Det pågående arbetet innebär att den stora gräsmattan i mitten delas upp av tujahäckar i långsmala nordsydligt löpande rum där gravvårdarna placeras utmed kanterna och vid små fyrkantiga häckar som står i mitten. Ett av dessa rum, längst i öster är till största delen färdigställt. Den stora gräsytan i mitten är i stort sett tom, bortsett från några enstaka bevarade linjevårdar.

Kvarter 2 med dess rygghäckar. I bakgrunden vid de höga träden finns slkten Spens grav. I mitten av bilden finns urngravar vid de små, korta häckarna.

Ingångar

Kvarteret ligger inne på kyrkogården.

Vegetation

En 0,7 m hög häck av tuja löper utmed kanten på alla sidor utom i söder. I den östra delen har ett av de nya rummen bildats genom att ytterligare en nordsydligt löpande tujahäck planterats väster om den gamla. Inne i utrymmet mellan de båda häckarna finns kvadratiske 1 x 1 m och 1 m höga tujabuskar. I kvarterets nordöstra och nordvästra utkant växer höga lindar. I kvarterets östra utkant bildar tre lindar en allé fram till greve Spens grav tillsammans med motsvarande träd i kvarter 3.

Gångsystem

Kvarteret omges helt av grusgångar medan det inne i kvarteret inte finns några kvar.

Gravvårdstyper

Ett fåtal äldre gravvårdar återstår både i utkanten och i det inre. En av de kvarvarande linjegravarna har en gravvård i form av ett gjutjärnskors. Flertalet av de nyttillkomna vårdarna är låga och av modern art.

En del av kvarteret utgörs av en stor gräsmatta med ett fåtal linjevårdar bevarade.

Exempel på linjevårdar.

Byggnader

-

Övrigt

-

Kulturhistorisk bedömning

Det finns endast ett fåtal kulturhistoriskt intressanta gravvårdar i kvarteret, varav ett par linjevårdar. Dessa har ett mycket högt kulturhistoriskt värde då de minner om ett äldre begravningskick. Systemet med linjevårdar växte fram i slutet av 1700-talet och innebär att begravningsarna skedde på linje varefter dödsfallen inträffade. På så vis kunde äkta makar och andra familjemedlemmar komma att begravas långt ifrån varandra. Från början innebär systemet troligen inte någon direkt "statuskillnad" men kom under 1800-talet att övergå till en begravningsform för dem som inte ville eller kunde betala för en gravläggning. Systemet upphörde 1964 varefter flertalet linjevårdar togs bort. De kvarvarande linjevårdarna har ett mycket högt värde.

Kvarteret har nyligen till stor del lagts om. Den tidigare stora, relativt tomma gräsytan med ett fåtal linjevårdar, håller på att struktureras om för att likna den andra halvan av kvarteret som redan har gjorts om. Arbetet innebär att den stora gräsmattan i mitten delas upp av tujahäckar

i långsmala nord-sydligt löpande rum där gravvårdarna placeras utmed kanterna och vid små fyrkantiga häckar som står i mitten.

Kvarter 3

Kvarteret ligger på den sydöstra sidan om kyrkan.

Allmän karaktär

Kvarteret är relativt långsmalt med sju nordsydliga gravrader med rygghäckar. Det är inte fullbelagt utan det finns större, tomma gräsytor mellan.

Ingångar

Kvarteret ligger inne på kyrkogården.

Vegetation

Gravraderna är indelade av rygghäckar i nord-sydlig riktning. Från väster består rygghäckarna av en 1 m hög tuja, en 0,6 m hög spirea, en borttagen häck samt en 0,6 m hög oxbärshäck.

I kvarterets västligaste del bildar tre lindar tillsammans med motsvarande träd i kv. 2 en allé fram till greve Spens gravplats. I västra delen av kvarteret växer också två höga lindar. I kvarterets avslutande norra del, växer en klippt tårpil.

Rygghäck och exempel på gravvårdar i kvarter 3.

Gångsystem

Kvarteret omges av grusade gångar, men den på kartan markerade grusgång mitt igenom kvarteret har såtts igen.

Gravvårdstyper

Gravvårdarna sträcker sig i tid från 1864 till år 2000. I utkanterna av kvarteret finns lite större vårdar och en del höga, smala. I kvarterets inre har allmänna gravar funnits. Enstaka av dessa finns kvar, men de flesta är borttagna och ersatta av moderna vårdar. Två äldre vårdar finns, en liggare över en komminister och en vård bestående av en urna av järn och en öppen bok av järn, placerade på en granitpedestal. I kvarterets östra utkant ligger flera av kyrkans före detta präster.

Den vänstra gravvården med dess urna och öppen bok i gjutjärn är en ovanlig gravvård. Den står till minne 1864 över en ung kvinna vid namn Serena. Den högra våden var en vanligt förekommande gravvård vid förra sekelskiftet. Den restes till minne av hemmansägare Carlsson med familj från Balderum.

Exempel på två linjevårdar, varav den högra är av trä.

Byggnader

-

Övrigt

-

Kulturarhistorisk bedömning

Det finns ett flertal kulturarhistoriskt intressanta gravvårdar i kvarteret. I tid sträcker de sig från 1864 fram till nutid. Ofta på kyrkogårdarna finns större mer påkostade vårdar i kvarterets ytterkanter. Så är även fallet i detta kvarter. Här är dessa vårdar höga och smala, av den sort som var vanlig vid sekelskiftet 1800/1900. I kvarterets inre har allmänna gravar funnits. Enstaka av dessa finns kvar, men de flesta är borttagna och ersatta av moderna vårdar. Två äldre vårdar finns, en liggare över en komminister och en vård bestående av en urna av järn och en öppen bok av järn, placerade på en granitpedestal. I kvarterets östra utkant ligger flera av kyrkans före detta präster.

Extra kulturhistoriskt värdefulla är de kvarvarande linjevårdarna. Systemet med linjevårdar upphörde 1964 varefter flertalet linjevårdar togs bort. Det är av vikt att de kvarvarande linjevårdarna bevaras för att ordningen på gravläggningarna ska kunna följas.

Kvarteret har en strikt karaktär av de sju rygghäckarna som löper i nordsydlig riktning. Rygghäckarna är viktiga för kvarteret då de ger struktur och binder samman gravraderna.

Kvarter 4

Kvarteret utgör det västra av de två långsmala kvarteret öster om kyrkan.

Allmän karaktär

Kvarteret är långsmalt och består av raka rader av gravvårdar framför rygghäckar. I nordöstra delen finns ett område med enbart sandtäckta gravar innanför 0,5 m höga häckar av tuja. Kvarteret skiljs från kvarter 5 av en grusgång längs vilken det löper en allé med tolv lindar, varav sex i kvarter 4. Avgränsningen i norr består av en rad av fyra höga björkar och nedanför den en grässlänt ned till den utnyttjade norra delen av kyrkogården.

Kv. 4 med dess system av häckar och gravvårdar.

Ingångar

Kvarteret ligger mitt på kyrkogården.

Området närmast kyrkans östra sida. I bakgrunden skymtar den gamla kyrkan.

Vegetation

Tre rygghäckar växer i kvarteret. Från väster en ölandstök som till stora delar är helt nedklippt och som på ett par sträckor är 0,7 m hög. Därefter finns en 0,3 m hög oxbärshäck och slutligen en 0,4 m hög häck av måbär.

I nordöst finns ett gravområde med sandtäckta gravar omgivna av låga tujahäckar. I norr finns en rad av höga björkar och i väster en rad med lindar.

Gångsystem

Kvarteret omges av grusgångar och delas i en större sydlig och en mindre nordlig del av en gång från kyrkans kor till östra utgången. Den större delen, delas av en smal grusgång i två delar.

Gravvårdstyper

I kvarterets inre finns sexton linjevårdar bevarade. Dessa är från åren 1953 till 1961. Bland dessa finns ett vitmålat träkors. De övriga vårdarna är låga och breda från främst 1960- och 1970-talen. Majoriteten av vårdarna saknar titlar. Bland de vårdar som har någon titel finns bl.a. hemmansägaren, lantbrukaren, smidesmästaren, skräddarmästaren, godsägare, kyrkväktare, kyrkovaktmästaren, kantor, sågverksägaren.

Exempel på två mindre gravvårdar varav den ena har en liggare.

Häckomgärdade sandgravar.

Två exempel på linjevårdar.

Byggnader

-

Övrigt

-

Kulturhistorisk bedömning

Ett högt kulturhistoriskt värde har de linjevårdar som finns bevarade. I kvarteret finns sexton bevarade från 1953 till 1961. I och med att flertalet linjevårdar tagits bort från länets kyrkogårdar har dessa bevarade ett högt värde. Det är av vikt att ordningen på gravläggningen ska kunna följas. Trots att kvarteret till stor del innehåller moderna vårdar finns ett par som har någon titel. Detta ger dessa vårdar, trots att de är av modern art och inte ovanliga, ett kulturhistoriskt värde. Utifrån att studera titlar på gravvårdarna kan man få en god bild av hur näringsliv och struktur sett ut i olika bygder. De yrken som finns representerade i detta kvarter är bland annat smidesmästaren, lantbrukaren, hemmansägaren, skräddarmästaren, godsägare, kyrkväktare, kyrkovaktmästaren, kantor, sågverksägaren.

I kvarteret finns ett större område med tolv sandgravar som omgärdas av tujahäckar. Detta system med sandtäckning och häckomgärdning har ett högt kulturhistoriskt värde. Omgärdning med häckar av tuja eller buxbom har varit mycket vanliga på länets kyrkogårdar. Grus/sandtäckta gravar var också mycket vanligare förr. Dessa har många gånger lagts om till gräs för att underlätta skötseln av gravplatsen. Särskilt från mitten av 1900-talet och framåt har det skett i större omfattning.

Rygghäckar och grusgångar är viktiga för kvarterets struktur.

Kvarter 5

Kvarteret utgör den östligaste delen på kyrkogården.

Allmän karaktär

Raka rader av moderna gravvårdar, placerade utefter rygghäckar.

Omgärdning

Kvarteret omges av grusgångar på alla sidor utom i öster där det finns en 1 m hög hagtornshäck. Längs med kvarterets utkanter finns också rader av träd. I väster bildar sex lindar tillsammans med motsvarande träd i kv. 4 en allé. I norr finns en rad av fyra höga björkar. I öster finns åtta lindar i trädkrans.

Ingångar

Kvarteret ligger inne på kyrkogården. i mitten av den östra delen finns en öppning i häcken ut mot grusvägen.

Ingång genom ytterhäcken till kvarter 5.

Vegetation

De tre rygghäckarna är från väster en 0,4 m hög måbär och två 0,7 m höga oxbärshäckar. Längst i norr är de två häckarna i mitten respektive längst åt öster helt nedklippta.

Mellan kv. 5 och 4 finns höga lövträd.

Gångsystem

Grusgångar löper runt kvarteret på alla sidor utom i öster. Kvarteret delas in i en mindre nordlig och en större sydlig del av en gång som leder från koret och ut till grusvägen.

Gravvårdstyper

Kvarteret innehåller låga, breda vårdar från 1970-talet och framåt. Flera av vårdarna har en titel. Det finns t.ex. titlar som köpman, hemmansägare (vilket är den vanligaste titeln), skogvaktaren, lantbrukare, häradsdomare, skomakaren, frisör, folkskollärare, kamrer, tandläkaren, kyrkvärden, kopparslagaren.

Exempel på en modern gravvård av sådan typ som är vanligt förekommande i kvarteret. Denna vård har en titel, folkskollärare.

Byggnader

-

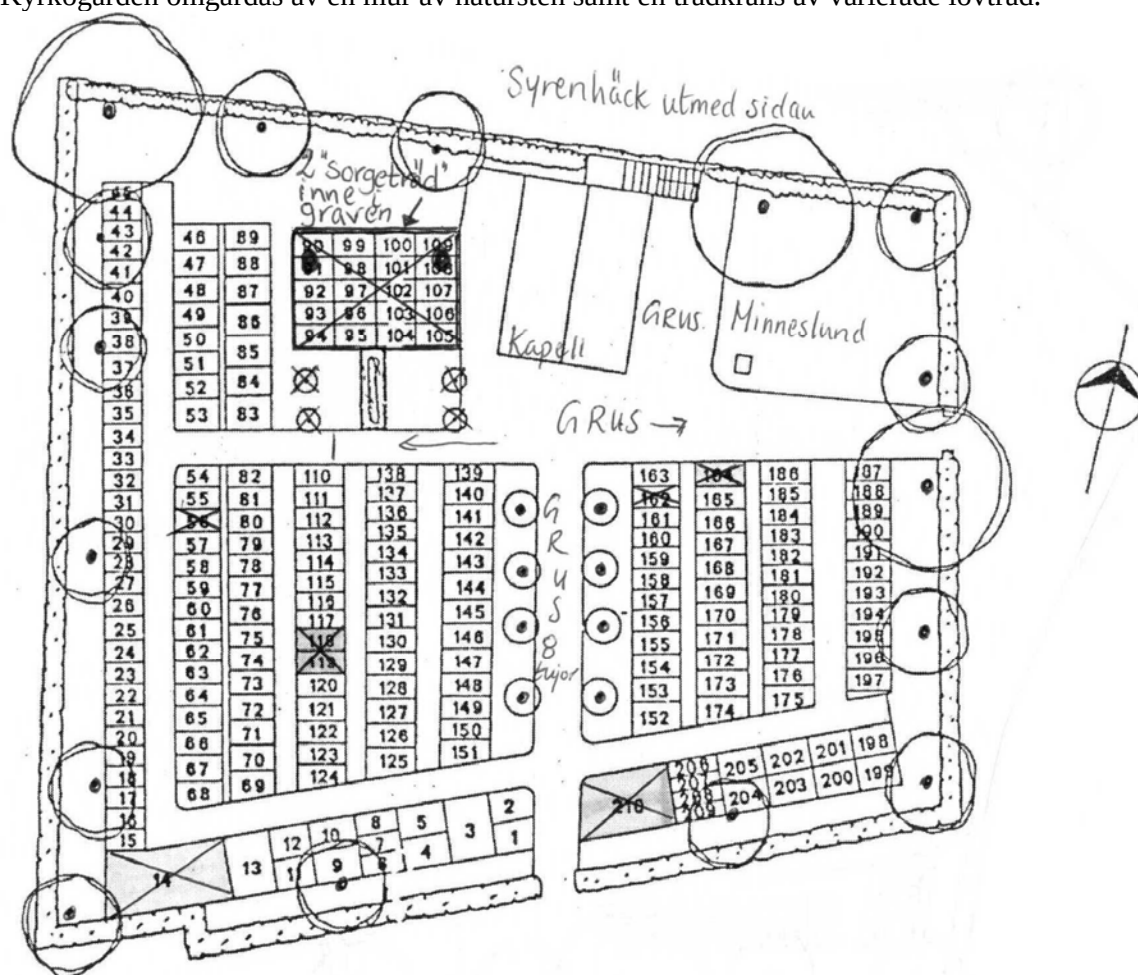
Övrigt

-

Kulturhistorisk bedömning

Kvarteret har en tidstypisk, strikt karaktär med dess rygghäckar och gångar. Gravvårdarna är från 70-talet och framåt. Dessa gravar har ringa kulturhistoriskt värde. Däremot finns det flera av vårdarna som har någon titel. Det finns t.ex. titlar som köpman, hemmansägare (den vanligaste titeln), skogvaktaren, lantbrukare, häradsdomare, skomakaren, frisör, folkskollärare, kamrer, tandläkaren, kyrkvärden, kopparslagaren. Titlar är intressanta ur kulturhistorisk synvinkel då de kan berätta mycket om vilka yrken och samhällsgrupper som varit representerade i en trakt. Därför har vissa vårdar, trots sin ringa ålder, ett visst kulturhistoriskt intresse.

Kyrkogården omgärdas av en mur av natursten samt en trädkrans av varierade lövträd.

Kyrkogården ligger på den norra sidan av vägen som går mellan den nya och den gamla kyrkogården. Under äldre medeltid, troligen 1200-tal, byggdes en stenkyrka helgad åt Sankt Olof. Kyrkan tillbyggdes senare med ett större kor, en sakristia jämte ytterligare en tillbyggnad i norr. Under senare delen av 1800-talet lämnades kyrkan att förfalla och revs slutligen med undantag av sakristian som bevarades som gravkapell. Åren 1862-64 byggdes en ny kyrka söder om den gamla, uppförd i nygotik.

28

Den gamla kyrkogården sedd genom grind på den nya kyrkogården.

Allmän karaktär

Kyrkogården har en öppen, ålderdomlig karaktär utan rygghäckar. Gravvårdarna står fritt på gräsmattor. Hela kyrkogården omgärdas av en stenmur.

Omgärdning

Runt hela kyrkogården löper en stenmur av varierat utförande och material. Den östra och den norra murens östra halva är kallmurade. Den östra muren, söder om grinden har rasat på två ställen. Den södra muren innehåller murbruk i kärnan. Fogarna är dock bortvittrade. I den södra muren finns en stiglucka som är vitkalkad liksom kapellet, se bilden ovan. På den västra och den norra sidan är muren en stödmur. Stenen är olika stora, runda och naturklyvna stenblock. Vid senare kompletteringar har skarpkantad sten satts in. I det sydvästra hörnet är muren starkt vittrad.

Ingångar

Söder: stiglucka med tjärade takspån, troligtvis från 1800-talets andra hälft. Svartmålad järnsmidesgrind från samma tid. Denna är sparsamt dekorerad med ett kors överst i mitten. Handtaget är konstnärligt utformat i en fågelliknande figur.

Öster: svartmålad järnsmidesgrind med kors från senare delen av 1800-talet. Grindstolpar av granit.

Huvudgrinden på den södra sidan, samt bilden nedan, en närbild av det konstnärligt utförda grindhandtaget.

Den östra grinden.

Vegetation

Kyrkogården omgärdas av en trädkrans av höga lövträd av varierat slag. Utmed den norra sidan växer bakom kapellet en hög syrenhäck. Längs med huvudgången fram till kapellet står fyra formklippta tujor på vardera sidan av gången. Vid kapellets västra sida finns en stor gravanläggning över släkten Mannerheim. Denna omgärdas av två låga tårpilar som breder ut sina grenar över graven.

Grusgången till kapellet kantas av formklippta tujor. Till vänster om kapellet skymtar Mannerheims grav med två låga tårpilar, s.k. sorgeträd. Bakom kapellet sträcker sig en syrenhäck utmed sidan.

Gångsystem

Från den södra ingången sträcker sig en grusgång fram och runt kapellet. Den går förbi Mannerheims grav och fortsätter sedan åt motsatt håll till grinden på den östra sidan.

Gravvårdstyper

Gravvårdarna sträcker sig från 1855-2003. Det finns flera ålderdomliga gravvårdar här på den gamla kyrkogården. Väster om kapellet finns den största gravanläggningen på kyrkogården. Det är en järnsmidesomgärdad grav med två sarkofager i gjutjärn. Dessa står till minne av friherre/friherrinnan Mannerheim från 1934 respektive 1948. Det finns relativt få gravvårdar på kyrkogården.

Den Mannerheimska graven.

Detalj av de två sarkofagerna över friherre/ friherrinnan Mannerheim.

Exempel på tre gravvårdar på den gamla kyrkogården.

Gravvårdarna på kyrkogården står helt utan några rygghäckar.

Minneslund

En minneslund finns på kapellets östra sida. Det finns ett metallskåp där avsett för gravljus.

Minneslund.

Byggnader

Under äldre medeltid, troligen 1200-tal, byggdes en stenkyrka helgad åt Sankt Olof. Kyrkan tillbyggdes senare med ett större kor, en sakristia jämte ytterligare en tillbyggnad i norr. Under senare delen av 1800-talet lämnades kyrkan att förfalla och revs slutligen med undantag av sakristian som bevarades som gravkapell. Under 1930-talet renoveras den gamla sakristian för att bli gravkapell och en likkällare byggdes under kapellet.

På baksidan av kapellet finns en nedgång till källaren som byggdes på 1930-talet.

Övrigt

Bortplockade gravvårdar finns utanför den norra sidan, se bilden nedan. Dessa kommer inte från den gamla kyrkogården utan mer troligt är att de tagits bort från den nya kyrkogården.

Kulturhistorisk bedömning

Denna gamla kyrkogård har ett mycket högt kulturhistoriskt värde. Gravkapellet är den gamla medeltida kyrkans sakristia. Denna kyrka härrör från medeltiden men förföll allt mer under 1800-talet varefter en ny uppfördes och den gamla kyrkan revs så när som på sakristian som lämnades kvar. När den nya kyrkogården blev för liten rustades det gamla kapellet upp och kyrkogården togs åter i bruk. Detta var på 1920/30-talet och ännu används kyrkogården.

Runt hela kyrkogården löper en äldre stenmur. I södra muren finns en stiglucka, troligtvis från 1800-talets andra hälft. Den är en av få stigluckor som finns i länet. Den svartmålade järnsmidesgrinden är från samma tid. Denna är sparsamt dekorerad med ett kors överst i mitten. Handtaget är konstnärligt utformat i en fågelliknande figur. I den östra muren finns ytterligare en järnsmidesgrind. Till visst del finns grusgångarna bevarade på kyrkogården. Mur, stiglucka, grindar och gångar har mycket höga kulturhistoriska värden.

Kyrkogården har en öppen, ålderdomlig karaktär utan rygghäckar. Gravvårdarna står fritt på gräsmattor. Det finns ett flertal äldre gravvårdar. Den största gravanläggningen är till minne av den adliga släkten Mannerheim. Den utgörs av två sarkofager i gjutjärn med omgärdning av stenram och järnstaket. Graven har grustäckning. Järnstaket var en mer påkostad form av omgärdning som förekommer från slutet av 1800-talet. Grustäckta gravar var tidigare mycket vanliga men har i stor utsträckning lagts om till gräs.

Ett fåtal av vårdarna har någon form av titel. Den stora graven över Mannerheim bär högre ståndstitlar som friherre och friherrinnan. Övriga titlar är nämndemannen (två st), f. nämndemannen, mjölnaren, häradsdomaren samt målaren.

Längs med huvudgången fram till kapellet står fyra formklippta tujor på vardera sidan av gången. Dessa har ett högt värde då de på ett tydligt sätt visar huvudgången. Runt kyrkogården löper även en trädkrans. Denna har ett högt värde då den minner om ett äldre parkideal som vuxit fram på våra kyrkogårdar från slutet av 1700-talet.

Den Mannerhiemska graven omgärdas av två låga lövträd som breder ut sina grenar över graven. Dessa är typiska s.k. sorgeträd som var vanliga på kyrkogårdarna från slutet av 1800-talet då det blev på modet att ha träd med hängande, ”sorgsna” grenar på kyrkogårdarna.

Källor

Bogårdsmurar i Linköpings stift, Östergötlands län, inventering del 1-3, Grenberger Byggnadsrestaureringskontor 2004.
Broocman C F. Beskrifning öfver the i Östergötland..... . 1760.
Faksimilutgåva 1993.
Kulturhistorisk inventering av kyrkor och kyrkomiljöer utförd av Östergötlands länsmuseum 2003-
Kulturmiljövård 6/98. Riksantikvarieämbetet. Stockholm 1989.
Kyrkogårdens gröna kulturarv. Stad&Land. Movium/inst för landskapsplanering. Sveriges lantbruksuniversitet nr 103/1992.
Ridderstad A. Östergötlands beskrivning. Andra delen. Stockholm 1918.
Tham W. Beskrifning öfver Linköpings län. Förra delen Stockholm 1854. Andra delen Stockholm 1855.
Theorell A, Wästberg P, Hammarskiöld H (foto). Minnets stigar. En resa bland svenska kyrkogårdar. 2001.
Wadsjö H (red). Kyrkogårdskonst. Stockholm 1919.
Widegren PD. Försök till en ny beskrivning över Östergötland. Första bandet 1817. Andra bandet 1828. Faksimilutgåva 1993.
Östergötlands läns museums topografiska arkiv.

www.lantmateriet.se. Lantmäterikartor från 1703, 1727, 1866. Häradskarta från 1868-77
www.ostergotlandslansmuseum.se

EXEMPEL PÅ GRAVVÅRDAR MED KULTURHISTORISKT INTRESSE

Förklaring till exempellistan

Exempellistan är indelad i två delar. Den första delen som innehåller uppgifter om kyrkogård, kvarter, gravnummer, material, efternamn, hemvist och årtal är en identifikationsdel. Under den andra delen anges en kulturhistorisk notering med uppgift om titel, gravplats och gravvård. Dessutom noteras eventuella skador och andra anmärkningar.

Kvarter: anges endast i de fall då kyrkogården är indelad i kvarter.

Numrering: görs efter gravkartan. Ofta kan det vara svårt att exakt lokalisera gravnumret, då gravbredd kan variera och många gravnummer intill varandra saknar gravvård. I vissa fall står äldre gravvårdar utan gravnummer bland övriga gravar och då ges de t ex beteckningen "onumr. S om 042". Stenar som står undanställda och bedöms ha ett kulturhistoriskt värde ges nya nummer.

Material: Här anges vårdens material. Beteckningen "granit" används utan närmare specifikation av olika typer. Stenens färg förkortas **sv** (svart), **gr** (grå), **r** (röd), **gr/r** (grå/röd) osv.

Efternamn: I allmänhet det första efternamnet som står på gravvården.

Hemvist: Det geografiska namn som står på gravvården. Det kan röra sig om bynamn, gårdsnamn eller namnet på en mindre fastighet. I undantagsfall är det namnet på en plats som inte ligger i socknen.

F:a årtal och **S:a årtal:** anger det tidigaste respektive senaste dödsåret som står på gravvården. Är det endast ett årtal angivet står det i F:a årtal.

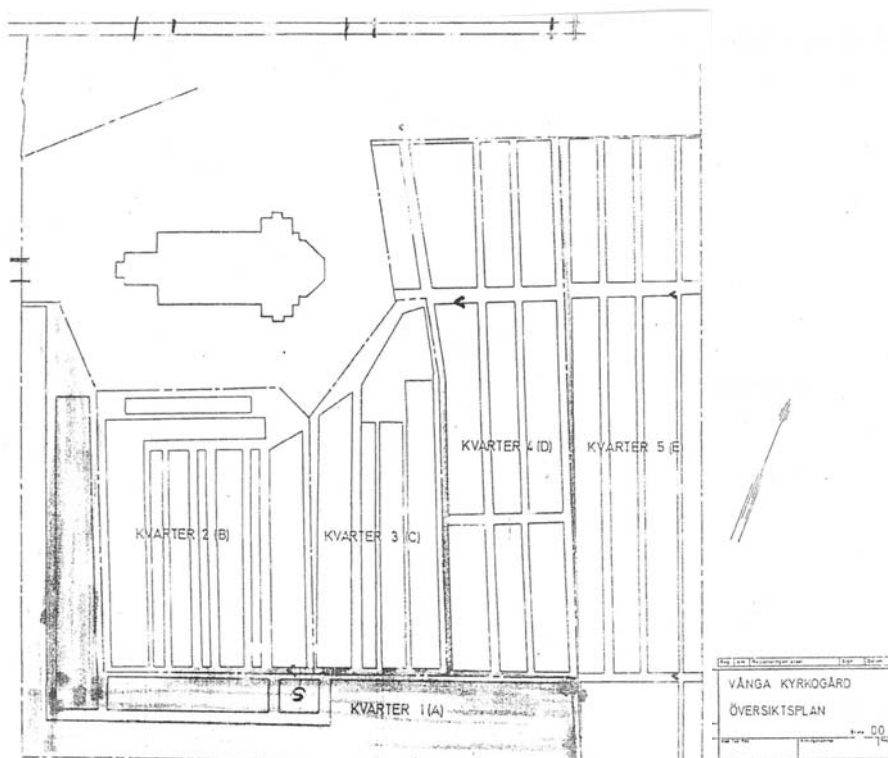
Titel: Samtliga yrkestitlar samt hemmansägare, rusthållare m.m. Dessa gravvårdar bedöms ha ett kulturhistoriskt intresse oavsett vårdens ålder.

Gravplats: Gravplatsen är omramad av stenram, häck, järnstaket eller kedja. Själva gravplatsen är i allmänhet täckt med grus men i vissa fall med gräs.

Gravvård: Speciella typer av gravvårdar som t ex gjutjärnskors, träkors, häll, sköld, ålderdomlig sten m.m.

Skada: Notering om eventuell skada, t ex rost på en gjutjärnsvård eller på ett järnstaket, sprucken kalkstensvård o dyl. Här noteras även om det är ovanligt mycket lava på framför allt kalkstensvårdarna.

Anmärkning: Här noteras om gravvården har ett lokalhistoriskt eller personhistoriskt intresse eller andra anmärkningar– L1, P1, A1 osv. Detta hänvisar till korta notiser i slutet av exempellistan.

Vånga nya kyrkogård.

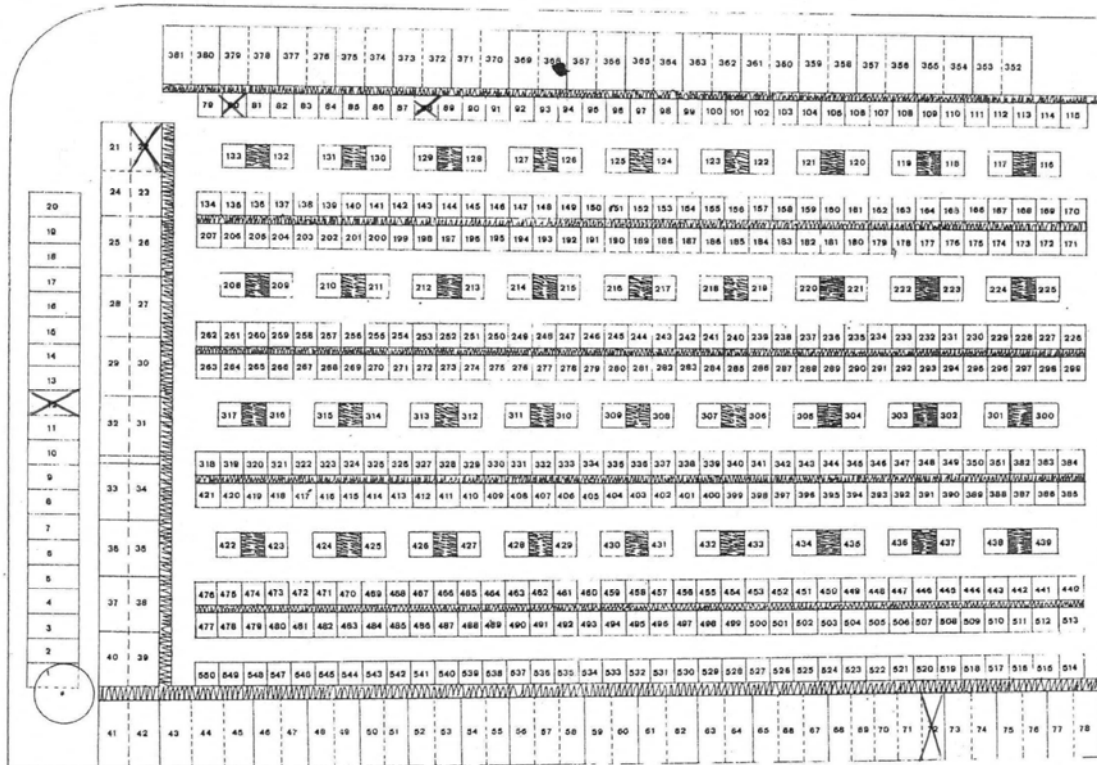
Nedan följer de enskilda kvarteren med kulturhistoriskt intressanta gravvårdar markerade med ett X. Observera att kartorna inte alltid ligger orienterade med norr uppåt. Se kartskissen ovan för orientering av kvarteren.

2 (B)										2, 3 (C)										3, 4 (D)															
152	153	154	155	156	157	158	159	160	161		163	164	165	166	167	168	231	232	169	170	171	172	173												
189	190	191	192	193	194	195	196	197	198		199	200	201	202	203	204	205	206	207	208	209	210	211		212	213	214	215	216	217	218	219	220	221	222
189	190	191	192	193	194	195	196	197	198	199	200	201	202	203	204	205	206	207	208	209	210	211	212	213	214	215	216	217	218	219	220	221	222		

Kv. 1A, (den södra sidan). Omgärdad grav har markerade kanter.

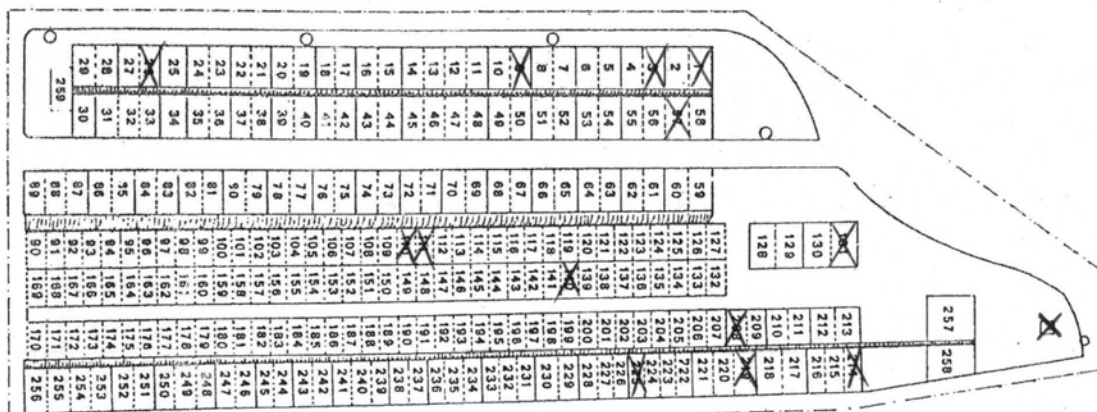
2 (B)										2, 3 (C)										3, 4 (D)									
105	106	107	108	109	110	111	112	113	114	115	116	117	118	119	120	121	122	123	124	125	126	127	128	129	130	131	132	133	134
135	136	137	138	139	140	141	142	143	144	145	146	147	148	149	150	151	152	153	154	155	156	157	158	159	160	161	162	163	164
165	166	167	168	169	170	171	172	173	174	175	176	177	178	179	180	181	182	183	184	185	186	187	188	189	190	191	192	193	194

Kv. 1, västra sidan.

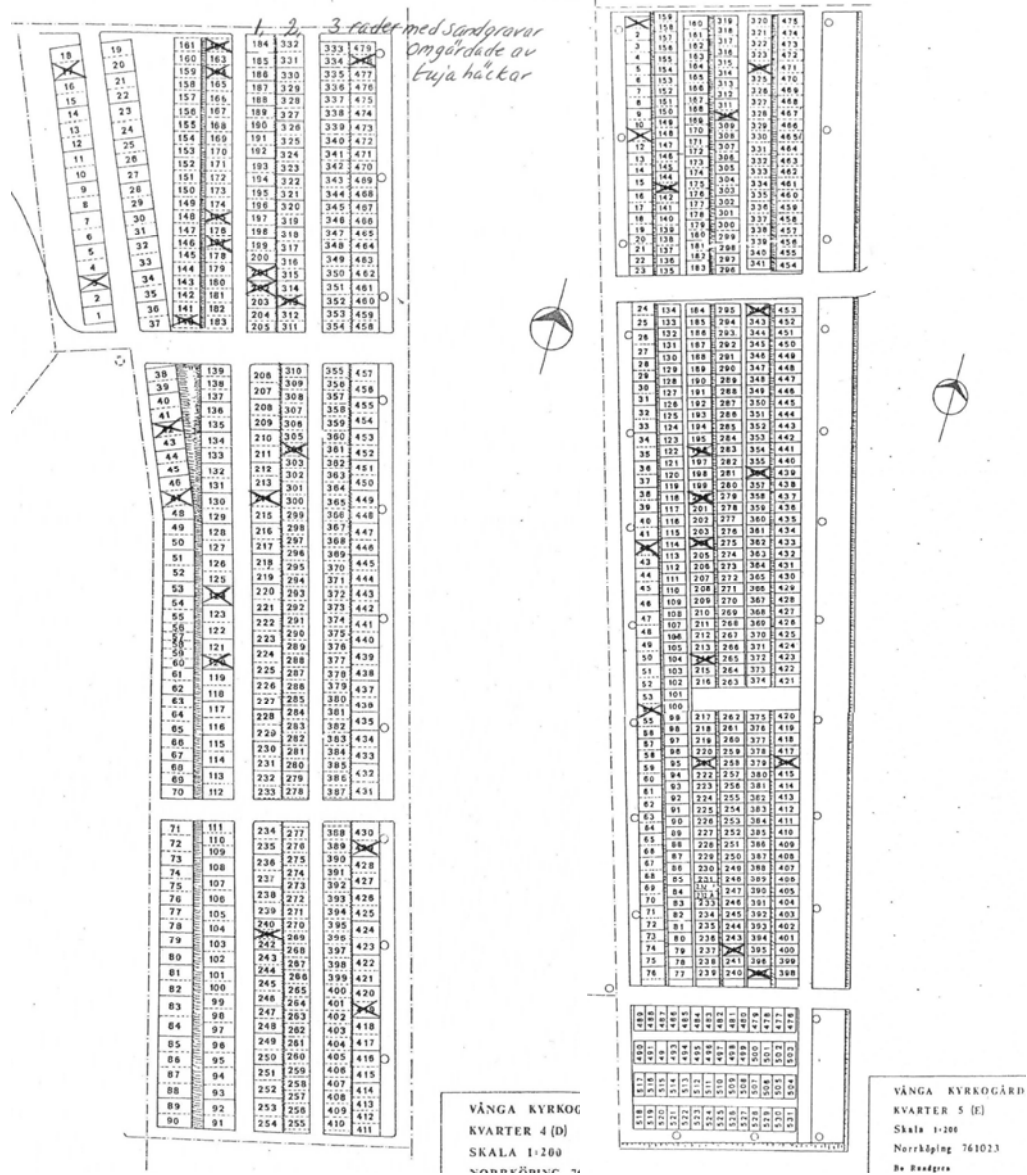
Kv. 2.

(B) 2

Kv. 3.

(D) 4

Kv. 4 och kv. 5.